

CSOÓRI SÁNDOR EX LIBRISE

Csoóri Sándor emlékét nemcsak életműve, a róla megjelent méltatások sokasága, hanem (Kontur András közelmúltban felavatott domborműve mellett) egy, a könyv szeretetétől és megőrzésétől elválaszthatatlan ex libris is őrzi. Alkotója Diskay Lenke (1924–1980) grafikusművész, aki 1949-ben végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, ahol Varga Nándor Lajostól sajátította el a sokszorosító grafikai eljárásokat. Jelentős képgrafikai munkássága mellett (1971-ben elnyerte a Szegedi Nyári Tárlat grafikai díját) a XX. század második felében megújuló hazai ex libris-művészet egyik meghatározó, nemzetközileg is elismert alkotója. Elsősorban fametszetű, legtöbb esetben többszínnyomatú kisgrafikai több hazai kiállításon (Budapest, Balatoni Kisgrafikai Biennále stb.) nyertek első díjat, de hasonló sikert arattak a nemzetközi ex libris kongresszusokon, pályázatokon is. (Como, II. díj; Helsingör, I. díj; Banska Bystrica [Besztercebánya], nívódíj.) Dániában közreadták alkotásjegyzékét, 150 számozott példányban kisgrafikai mappáját. Hagyatékát az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára őrzi, ahol 2009-ben reprezentatív kiállítást szerveztek grafikaiból. (A kisgrafikák és a művészlől összegyűjtött dokumentumok – Vasné dr. Tóth Kornélia szerkesztésében – megtekinthetők az OSZK honlapján.)

Diskay Lenke írókhoz való kötődését jól jelzi, hogy munkásságát művészettörténészek (pl. Supka Magdolna) mellett Fodor András, Tornai József, Tüskés Tibor is méltatta. Összefüggésben van ez azzal, hogy – megbecsülése jeléül – több ex librist készített kortárs írók részére. Mint a Tüskés Tiborral készült interjúból mondta: „Szeretem az irodalmat. A magam örömeire készített lapokból például egy egész kis magyar irodalomtörténet állt már össze.”¹ Később ezekből állított össze egy kisebb gyűjteményt. A terjesztői forgalomba nem kerülő bibliofil kiadvány Csoóri Sándoré mellett, egy-egy vers kíséretében Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Kormos István, Rab Zsuzsa, Takács Gyula és mások exlibriseit – az eredeti dúcokról nyomtatva – tartalmazza.²

Csoóri Sándor ex librise Diskay kisgrafikai munkásságának korai alkotása (op. 41, 1965), még nem jellemző rá a későbbi metszetein megjelenő összetettebb, sokszor nehezen

megfejtendő szimbólumvilága. Ihletője a költő 1954-ben megjelent kötetének – *Felröppen a madár*³ – a címe volt, amely a szerző első könyvének hírét adja tudtul. Címadó vers nincs a kötetben, viszont a madár motívum megjelenik a *Röpirat* című költeményében: „Milyen örömmel fogtam én a dalba/ gyakorta, hogyha szólított az élet / szabadon szállva, mint a madarak /milyen magasra szállt bennem az ének...” Diskay nem a szabadon szálló madarat ábrázolta, hanem a kalitkából (bezártságból) kirepülni kívánó madár készülődését. Anélkül, hogy (kissé nekilódult fantáziával) túlmagyaroznánk e jelképes motívumot, ez a bezártság utalhat arra is, hogy 1965-ben, amikor a fametszet készült, a *Kortársban* megjelent *Iszapeső* című kisregényéért ítelték el a költőt egy évi szilenciumra, s fosztották meg ösztöndíjától. Akárhogy is tekintünk a grafikára, az jól tükrözi, hogy hogyan valósul meg azon a feladat és a művészi önkifejezés harmóniája.

Nem csak az ex libris (amely nem került gyűjtői forgalomba), hanem az említett kötet is sajátos irodalomtörténeti értékkel bír. Noha a kötet megjelenése után nagy közönség-sikert aratott, később a költő az ott közölt versek közül egyetlen egyet sem vett fel a válogatott és gyűjteményes kötetébe. Válogatott verseinek utószavában így ír erről: „Első írásaimat a megdöbbenés és a fölháborodás szülte. Ahogy visszaemlékezem rájuk, több volt bennük az erkölcsi, mint az esztétikai érték.”⁴

Amikor az idézett könyvet a részemre dedikálta, ezt írta a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár emlékkönyvébe: „Székesfehérvár? Ahogy öregszem, úgy kerül hozzám közelebb. Valójában ezt a várost láttam először városnak. A történelemmel is itt találkoztam először – még ha romos formájában is. Mindig szívesen jövök ide. Isten éltesse a fehérváriakat.”

Ha már nem is tud eljönni közénk, ez a szerény kisgrafika is megőrzi jelenlétét.

Jegyzetek:

1. Tüskés Tibor: Diskay Lenke ex librisei – Jelenkor, 1968. 9. sz.
2. Diskay Lenke: Ex libris és vers. (Bev. Bisztray Ádám.) Bp., 1968. Kiad. 54. sz. Ságvári Endre Nyomdaipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, 60 lap.
3. Csoóri Sándor: *Felröppen a madár*. (Szerkesztésért felel: Csanádi Imre.) Bp., 1954., 72 lap
4. Csoóri Sándor válogatott versei. Bp., 1988, Unikornis K., 217. lap

Arató Antal

Diskay Lenke grafikája

Haranghy Jenő grafikája,
P1, op. 101 (1924), 45×57